

De broedvogels van het Warkumer Nijlân, de Heanmar en Lytse Wiske in 2009

Romke Kleefstra

Broedvogels van het Warkumer Nijlân, de Heanmar en Lytse Wiske in 2009

Romke Kleefstra

SOVON-inventarisatierapport 2009/33
Staatsbosbeheer projectcode 3471
Dit rapport is opgesteld van
Staatsbosbeheer, regio Noord

Colofon

© SOVON Vogelonderzoek Nederland 2009

ISSN 1382-6255

Dit rapport is samengesteld in opdracht van de Staatsbosbeheer regio Noord, contactpersoon Hans Boll.

Tekst: Romke Kleefstra

Gegevensbewerking, tabellen, figuren en verspreidingskaarten: Jeroen Nienhuis, Dries Oomen & Romke Kleefstra

Lay-out: Peter Eekelder & Romke Kleefstra

Foto's voorzijde: Grutto (Jochum Kole), vegetatie in Heanmar op beide andere foto's (Romke Kleefstra)

Wijze van citeren: Kleefstra R. 2009. Broedvogels van het Warkumer Nijlân, de Heanmar en Lytse Wiske in 2009. SOVON-inventarisatierapport 2009/33. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en de opdrachtgevers.

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178

6573 DG Beek-Ubbergen

Tel: 024-6848111

Fax: 024-6848122

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Dankwoord	4
1. Inleiding	5
2. Gebied	6
2.1. Ligging en oppervlakte onderzoeksgebied	6
2.2. Beheer op hoofdlijnen	6
2.3. Landschappelijke indrukken in het voorjaar van 2009	7
3. Materiaal en methode	9
3.1. Doel van de kartering	9
3.2. Methode	9
3.3. Veldwerk	9
3.4. Weersomstandigheden	9
4. Resultaten	11
4.1. Soorten en aantallen	11
4.1.1. Warkumer Nijlân	11
4.1.2. Heanmar	11
4.1.3. Lytse Wiske	11
4.2. Resultaten in relatie tot eerdere karteringen	12
4.2.1. Warkumer Nijlân 2002-2009	12
4.2.2. Heanmar 1999-2009	14
4.2.3. Lytse Wiske	15
4.3. Soortbesprekingen	16
5. Evaluatie	19
5.1. Weidevogels	19
5.2. Moerasvogels	20
6. Literatuur	21
Bijlage 1. Verspreidingskaarten van integraal gekarteerde broedvogels	

Samenvatting

In het voorjaar van 2009 werden in Staatsbosbeheer-object 'Nijlân' de drie natuurreservaten Warkumer Nijlân, Heanmar en Lytse Wiske integraal gekarteerd op een brede selectie van broedvogels. De reservaten hebben een gezamenlijke oppervlakte van 194,7 ha. Deze ornithologische basiskartering legt de verspreiding en de aantallen van broedvogels vast en geeft inzicht in de aantalsontwikkeling en deels daaraan gerelateerd de effecten van gevoerd beheer. De kartering had tot doel een volledig beeld te krijgen van Rode Lijstsoorten, zeldzame, schaarse en enkele algemene soorten.

In het Warkumer Nijlân werden in het voorjaar van 2009 in totaal 39 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan er 28 integraal werden gekarteerd. Hiervan staan acht op de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels, te weten Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Graspieper en Gele Kwikstaart. In de Heanmaring het om 23 soorten broedvogels. Hiervan werden 18 gebiedsdekkend geïnventariseerd en komen acht voor op de Rode Lijst, namelijk Roerdomp, Slobeend, Watersnip, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart. Lytse Wiske tenslotte was goed voor twaalf soorten broedvogels, waarvan tien soorten integraal gekarteerd werden. In het gebied werden 5 Rode Lijst-soorten vastgesteld (Slobeend, Grutto, Tureluur, Graspieper, Gele Kwikstaart).

Warkumer Nijlân en Heanmar werden beide eerder integraal gekarteerd door de samensteller van dit rapport, namelijk in respectievelijk 2002 en 1999. Door de bank genomen lagen in beide gebieden de aantallen weidevogels lager, afgezien van de Kievit (toename). Vooral de ontwikkelingen in de Heanmar, een weidevogelbolwerk van nog enig belang, pakten de aantallen van Veldleeuwerik en Scholekster fors lager uit, terwijl de aantallen van Grutto en Tureluur iets minder sterk terugliepen. Toch is de indruk van het gebied beter dan in 1999. Toen verdwenen territoriale paren in de loop van mei uit het gebied en werden weinig paren met jongen gezien. Nu waren soorten als Kievit en Grutto er succesvol. Voor de Grutto lijkt het uitkomstpercentage richting 80% te gaan.

Wanneer gekeken wordt naar de aantallen die vrijwilligers hebben verzameld, komt daar een duidelijk beeld uit naar voren, ook al werden niet alle inventarisaties gestandaardiseerd uitgevoerd. Alle drie reservaten kenden tot eind jaren negentig zeer hoge dichtheden. Daarna 'crashten' de populaties, wat mogelijk samenhangt met de vestiging van de Vos. Daarnaast vormen de reservaten eilandjes in een uitgestrekt agro-industrieel landschap dat geen

draagkracht meer biedt voor weidevogels. Willen de waarden van de reservaten behouden blijven, dan zullen er voor weidevogels met name buiten de reservaten grote maatregelen genomen moeten worden. Met enkel gebieden als Warkumer Nijlân, Heanmar en nog wat andere reservaten in de buurt redden de soorten het niet.

Voorals Warkumer Nijlân en in mindere mate Heanmar hebben ook waarde voor moerasvogels. Veel soorten lieten in 2009 een toename zien, waaronder Grauwe Gans, Rietzanger en Kleine Karekiet. Daarnaast werden in het Warkumer Nijlân meer soorten vastgesteld dan in 2002, waaronder Dodaars en Roerdomp.

Dankwoord

Voor het aandraagen van informatie worden de Staatsbosbeheer-medewerkers Sjoerd Bakker en Hans Boll bedankt. Aanvullende informatie over broedvogels in de gebieden in de afgelopen jaren is afkomstig van Rinnert Foekema, Roos Kentie en Hans van Kuik. Allen worden hiervoor hartelijk bedankt.

1. Inleiding

In opdracht van Staatsbosbeheer regio Noord werden in het object Nijlân de reservaten Warkumer Nijlân, Heanmar en Lytse Wiske integraal geïnventariseerd op broedvogels. De kartering werd uitgevoerd door de samensteller van dit rapport, werkzaam bij de

vereniging SOVON Vogelonderzoek Nederland. In dit rapport worden de inventarisatieresultaten uit 2009 beschreven en vergeleken met de gebiedsinventarisaties die plaatsvonden in 1999 (Heanmar) en 2002 (Warkumer Nijlân).

*De kruidenrijke graslanden van de Heanmar, 23 mei 2009
(foto: Romke Kleefstra).*

2. Gebied

2.1. Ligging en oppervlakte onderzoeksgebied

Het Warkumer Nijlân (66,1 ha), de Heanmar (116,7 ha) en de Lytse Wiske (11,9 ha) liggen in het zuidwesten van de provincie Fryslân, globaal genomen tussen plaatsen Workum, It Heidenskip en Koudum (figuur 1).

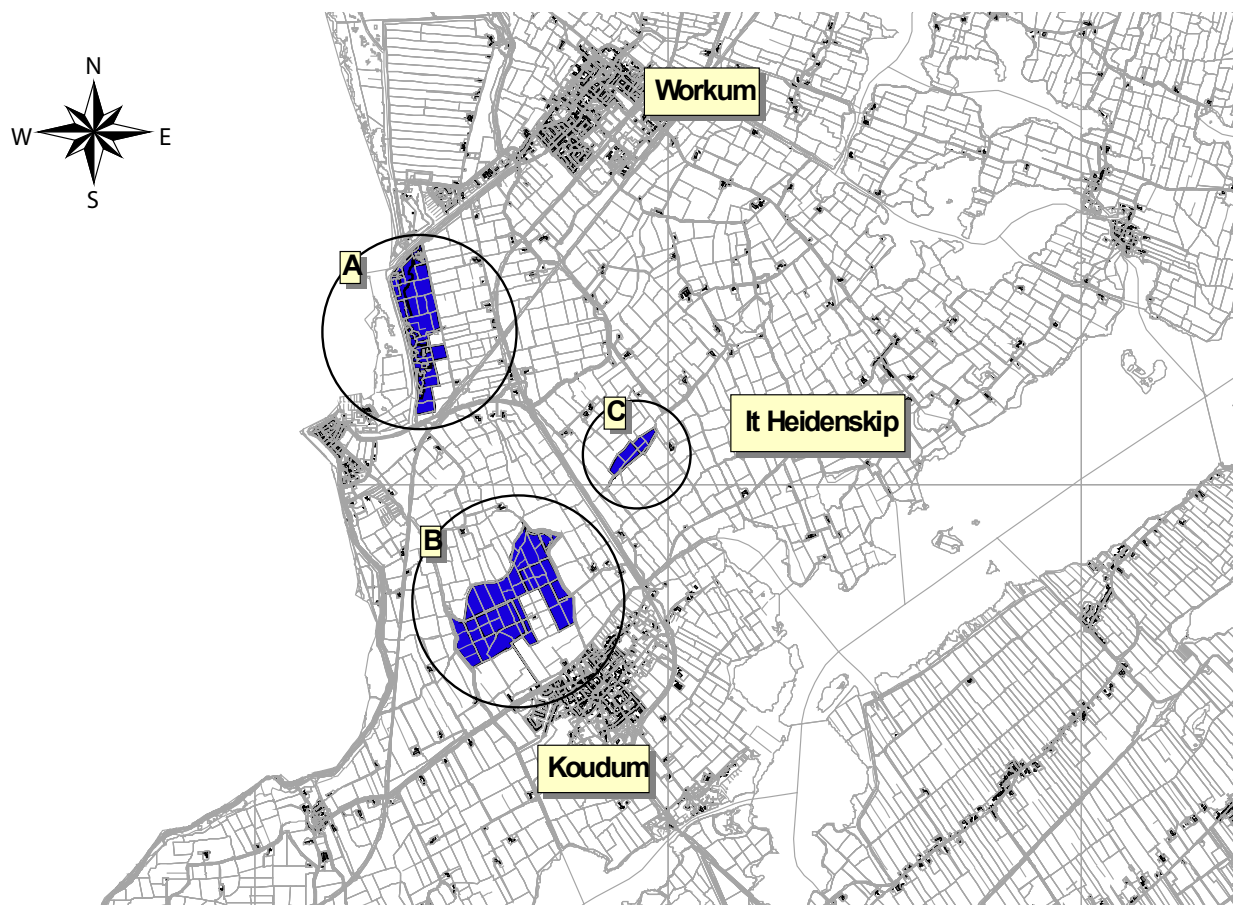
Het Warkumer Nijlân (A) is het meest westelijke deel van de polder Workumer Nieuwland en ligt pal tegen de IJsselmeerdijk aan, direct ten noorden van Hindeloopen. Buitendijks ligt het Staatsbosbeheer-reservaat Stoenkherne, direct oostelijk van het Warkumer Nijlân liggen intensief beheerde akkers en graslanden.

De diepe, oude droogmakerij Heanmar (B) ligt direct ten noorden van Koudum. Het gebied wordt omringd door hooggelegen, diepontwaterde en intensief beheerde graslanden. Datzelfde geldt voor de Lytse Wiske. Deze voormalige poel, Anne Brouwerspoel genaamd, vormt een laaggelegen, nat reservaat in de Kleine Wiskepolder (C).

2.2. Beheer op hoofdlijnen

Beheer en gebiedsinrichting is beschreven in Altenburg & Wymenga (1992). Het Warkumer Nijlân is grofweg op te delen in moerassig terrein en weidevogelgebied. Tussen de op weidevogels beheerde kleigraslanden en de IJsselmeerdijk liggen plasjes en sloten die omzoomd zijn met natte rietzones. Hier is het beheer gericht op natte rietsoorten door slechts delen van de rietzomen jaarlijks te maaien. De graslanden van het Warkumer Nijlân werden in het voorjaar van 2009 voorbereid met een kudde koeien die zo'n beetje het hele weidegebied bestreken.

In de Heanmar is het beheer geheel gericht op instandhouding van een rijke weidevogelstand en in een deel van het gebied ook op een gevarieerde weidevegetatie. Er wordt geen kunstmest gebruikt en maaien en beweiding vindt plaats na de broedtijd, afgezien van enkele percelen die voorbereid worden. Hiervoor worden lage dichtheden aan koeien ingezet. In de betreffende percelen worden

Figuur 1. Ligging van het Warkumer Nijlân, de Heanmar en Wiske in Zuidwest-Fryslân.

Plassen met natte, overjarige rietzomen in Warkumer Nijlân (links, 23 mei 2009) en zeer natte weide in Lytse Wiske (rechts, 22 april 2009). Foto's: Romke Kleefstra.

Kruidenrijkdom in vochtige graslanden van de Heanmar, 23 mei 2009 (foto's: Romke Kleefstra).

nesten opgezocht en beschermd. In het gebied zijn verschillende pachters actief, maar belangrijk is de enige boerderij in het gebied, leverancier van ruige stalmest.

De Lytse Wiske wordt beheerd als broedterrein voor weidevogels, waarbij het hogere zuidwestelijke deel van oudsher bekend staat als een goed bezette vestiging van Grutto's, terwijl in het laaggelegen, nattere noordoostelijke deel door de jaren heen Tureluur en Watersnip als broedvogels werden vastgesteld.

2.3. Landschappelijke indrukken in het voorjaar van 2009

Voor de graslanden in alle drie reservaten geldt dat ze er bij aanvang van het voorjaar grazig en nat bij lagen. Dat wil zeggen: geen verruigd grasland door het uitblijven van maaien en hoge waterpeilen in de sloten en greppels vol water. In het Warkumer Nijlân werden graslanden voorbeweid met een kudde koeien die zo'n beetje het hele weidegebied bestreken. Van het aangrenzend rietland rond de

plassen was ruim de helft gemaaid.

In de Heanmar waren waterstanden ronduit hoog, wat gedurende het hele voorjaar knap gehandhaafd bleef. De aanvankelijk grazige weiden ontwikkelden zich tot bloemrijke graslanden. Rond de plas in de noordoosthoek van het reservaat stond een zoom overjarig riet. Hier werd ook een verse vossenburcht gevonden. Later in het voorjaar werden ook verse vossenkeutels gevonden, alsook een aangevreten reekalf. Lytse Wiske was ronduit nat, waarbij het noordelijke deel amper op laarzen te doorkruisen was (zie foto hierboven). Op de graslanden ontwikkelde zich een matig kruidenrijke, nogal hoge grasmat.

Vier landschappelijke indrukken uit de Heanmar. Met de klok mee:

Eerste foto: Optimaal weidevogelgebied met kruidenrijke graslanden, met daarin een heterogene vegetatie, doorspekt met sloten met een hoog waterpeil.

Tweede foto: Zompig grasland met natte greppels met kwelwater en veel holpijp in de vegetatie.

Derde foto: Onderaanzicht van holpijp-vegetatie in zompig grasland.

Laatste foto: Het hoge waterpeil biedt weidevogels fraaie situaties zoals een plas in een lagggelegen deel van een weiland.

3. Materiaal en methode

3.1. Doel van de kartering

De kartering vond plaats in het kader van de ornithologische basiskarteringen, die periodiek in de ter-reinen van Staatsbosbeheer worden uitgevoerd. Met het vastleggen van de verspreiding en de aantallen van broedvogels geven deze karteringen inzicht in aantalsontwikkelingen en effecten van het gevoerde beheer op broedvogels. De basiskartering had tot doel daarvoor een volledig beeld te krijgen van de Rode Lijstsoorten (Hustings *et al.* 2004) en, in de terminologie van SOVON, zeldzame soorten (LSB/Z; van Dijk *et al.* 2004) en schaarse broedvogels (BMP/B; van Dijk 2004).

3.2. Methode

Bij de verzameling en interpretatie van de veldgegevens werd gewerkt conform de richtlijnen van de SOVON BMP-handleiding (van Dijk 2004). In het veld werden topografische kaarten met een schaal van 1:10.000 gebruikt. De hierop gemaakte notities werden na de inventarisatie verwerkt op soortkaarten, die na beëindiging van het veldseizoen werden geïnterpreteerd. Bij tellingen van alarmerende weidevogelparen werden de richtlijnen van Nijland & van Paassen (2007) in acht genomen.

3.3. Veldwerk

Er werden vijf ochtend- en twee avond-/nachtbezoeken gebracht aan de drie reservaten. Deze staan weergegeven in tabel 1, met vermelding van de telomstandigheden op de betreffende dag. In totaal werden 39 uur en een kwartier in de kartering geïnvesteerd, ofwel 2355 minuten. Dat komt neer op 12,1 minuut per hectare.

De ochtendbezoeken startten even voor zonsopkomst, waarbij meestal in het Warkumer Nijlân werd gestart, omdat hier een groot deel

van het reservaat uit moerasgebied bestaat, terwijl Heanmar en Lytse Wiske weidevogelreservaten zijn. Voor moerasvogels (veel zangvogels) moet men vroeg uit de veren, voor weidevogels kan dat ook iets later op de ochtend.

In het Warkumer Nijlân begon de route langs de voormalige zeedijk. Deze grenst aan de plassen en rietlanden. Vanaf de dijk zijn de plassen goed te bekijken en zangvogels in de rietkragen goed hoorbaar. Zelfs de graslanden zijn vanaf de dijk goed te bekijken, maar deze werden op broedvogels geïnventariseerd door ze op de terugweg te doorkruisen. De Heanmar werd met een fijnmazige zigzag-route volledig gedekt, waarbij eerst de noordelijke helft van het gebied geteld werd en vervolgens de zuidelijke helft. Voor zowel Warkumer Nijlân als Heanmar komt de werkwijze overeen met de karteringen in resp. 2002 (Kleefstra 2002) en 1999 (Kleefstra 1999). Lytse Wiske werd geïnventariseerd vanaf het toegangspad. Op de terugweg werd nog een lus gemaakt door de graslanden.

3.4. Weersomstandigheden

Het weer is van invloed op de activiteit van vogels en daardoor op de doelmatigheid van het inventariseren. Harde wind, neerslag en lage temperatuur zijn belemmerende factoren. Veel territoriale activiteit neemt, zeker bij vogels, ook af bij hoge temperaturen. Vandaar een korte beschrijving van het weer in het broedseizoen van 2009 aan de hand van de maandoverzichten van het KNMI. In tabel 2 zijn enkele variabelen samengevat.

Maart

Maart 2009 was een tamelijk rustige en zonnige maand met een gemiddelde temperatuur van 6,1°C, duidelijk boven de 5,6° C van het langjarig gemiddelde. De gemiddelde windsnelheid lag onder het langjarig gemiddelde, stormen ontbraken en slechts op enkele dagen stond langs de kust- een

Tabel 1. Tijdsinvestering in het Warkumer Nijlân, de Heanmar en de Lytse Wiske in 2009.

Datum	Begin	Eind	Totaal	Telomstandigheden
08 april	6:40	12:30	5:50	bewolking 8/8, temp. 9C, wind ZW5, regenbuien
22 april	6:30	13:10	6:40	bewolking 2/8, temp. 14C, wind ZW4, droog
07 mei	6:40	12:05	5:25	bewolking 8/8, temp. 13C, wind W4-5, droog
23 mei	4:55	11:25	6:30	bewolking 0/8, temp. 14C, geen wind, droog
27 mei	21:50	3:30	5:30	bewolking 5/8, temp. 10C, wind ZW3, droog
18 juni	4:25	9:45	5:20	bewolking 5/8, temp. 14C, wind W4, droog
26 juni	21:45	1:45	4:00	bewolking 7/8, temp. 17C, wind O3, droog

harde wind. De neerslag lag iets onder het langjarig gemiddelde. Het aantal etmalen met nachtvorst was normaal: 2-8 dagen in het westen , 8-11 dagen in het oosten. Strengere vorst ontbrak overal.

April

April 2009 kan worden gekenschetst als een warme en droge voorjaarsmaand. Het landelijk gemiddelde was het op een na hoogste sinds de start van de metingen in 1706; alleen april 2007 was nog zachter. Koele dagen kwamen niet voor en nachtvorst bleef in het grootste deel van het land tot vijf of minder nachten. Alleen in het oosten kwam het kwik nog 5-7 nachten onder de nul graden. Het neerslagpatroon was opmerkelijk variabel, waarbij het in het noorden extreem droog (5-15 mm) was. Grote delen van het noorden (en westen) van het land kenden een hoeveelheid zonuren die ruim boven het gemiddelde lag.

Mei

Mei 2009 was een warme en natte maand. Dat laatste gaat met name ook op voor het noorden van het land, waar de maandsom veelal tussen de 65 en de 125 mm lag. Met een gemiddelde van onder de 12 graden bleef het noorden wat achter bij de rest van het land. De meeste zonuren werden in de kuststrook geregistreerd. Nachtvorst bleef beperkt tot een enkele plek in het oosten van het land.

Juni

Juni 2009 was een tamelijk warme en zonnige maand. Net als in de voorafgaande maanden waren de verschillen in het neerslagpatroon groot. Daarbij was het o.a. opvallend droog (max. 45 mm neerslag) in grote delen van Friesland. De zon scheen traditiegetrouw het meest langs de kust. Tropische dagen kwamen niet voor.

Juli

Zomermaand juli verliep in 2009 over het algemeen warm en zonnig. De hoeveelheid neerslag in delen van het noordwesten steken onder de 70 mm. Het noordoosten bleef met gemiddelde waarden tot 17,5° C iets bij achter bij de rest van het land. Tengevolge van de verschillende depressies die veelal van de Noordzee ons land bereikten lag de gemiddelde windsnelheid duidelijk boven het gemiddelde. Lokaal werden hierbij soms zware windstoten gemeld.

Tabel 2. Enkele weersvariabelen (Nederlands gemiddelde) in de periode maart-juli 2009, op basis van het KNMI. ref. staat voor de referentie waarden (langjarig gemiddelde).

	Gem. temp °C	Ref	Neerslag in mm	Ref	Zonneschijn in %	Ref	Wind (m/s)	Ref
Maart	6,1	5,6	53	65	41	31	4,8	5,4
April	11,7	8,0	22	44	54	39	3,8	4,9
Mei	13,5	12,3	67	57	51	43	4,8	4,5
Juni	15,4	14,9	55	71	50	38	4,0	4,4
Juli	18,0	17,1	100	70	48	40	4,7	4,3

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen

Per gebied worden de soorten en aantallen weergegeven. In zowel het Warkumer Nijlân en de Heanmar liggen enkele particuliere kavels. In het veld is geen rekening gehouden met of een perceel nu wel of niet van Staatsbosbeheer was en werden de gebieden als geheel geïnventariseerd. Als gevolg daarvan staan in de tabellen 3 en 4 voor deze gebieden de aantallen opgedeeld naar wat er binnen en buiten de begrenzing van Staatsbosbeheer werd vastgesteld. Het aantal in het Staatsbosbeheer-gebied staat ook vermeld in de kop van de verspreidingskaarten (bijlage 1), terwijl het totale aantal stippen op de verspreidingskaarten overeenkomt met de totale in de tabellen 3 en 4.

4.1.1. Warkumer Nijlân

In het Warkumer Nijlân werden in het voorjaar van 2009 39 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan 28 integraal werden geïnventariseerd (tabel 3). De algemene, niet gekarteerde soorten zijn Wilde Eend, Soepeend, Fazant, Meerkoet, Houtduif, Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Pimpelmees en Koolmees. Acht soorten staan op de Rode Lijst, te weten Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Graspieper en Gele Kwikstaart.

4.1.2. Heanmar

De Heanmar telde in het voorjaar van 2009 23 soorten broedvogels, waarvan er 18 integraal werden gekarteerd (tabel 4). Algemene, niet gekarteerde soorten zijn Wilde Eend, Soepeend, Meerkoet, Winterkoning en Fitis. Van de 18 gekarteerde soorten staat bijna de helft (8 soorten) op de Rode Lijst, te weten Roerdomp, Slobeend, Watersnip, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart.

4.1.3. Lytse Wiske

In de Lytse Wiske werden in totaal 12 soorten broedvogels vastgesteld (tabel 5). Op Wilde Eend en Meerkoet na werden deze alle integraal gekarteerd. De helft van de tien gekarteerde soorten staat op de Rode Lijst (Slobeend, Grutto, Tureluur, Graspieper, Gele Kwikstaart).

Tabel 3. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in het Warkumer Nijlân (66,1 ha) in 2009. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

soort	SBB	niet-SBB	totaal	soort	SBB	niet-SBB	totaal
Dodaars	1	0	1	Grutto	4	0	4
Fuut	5	0	5	Tureluur	3	0	3
Roerdomp	1	0	1	Koekoek	1	0	1
Grauwe Gans	57	2	59	Graspieper	8	0	8
Nijlgans	1	0	1	Gele Kwikstaart	2	0	2
Bergeend	2	0	2	Heggenmus	1	0	1
Krakeend	9	0	9	Blauwborst	3	1	4
Zomertaling	2	0	2	Rietzanger	42	1	43
Slobeend	4	0	4	Kleine Karekiet	37	0	37
Tafeleend	1	0	1	Tuinfluit	1	0	1
Kuifeend	10	0	10	Zwartkop	1	0	1
Bruine Kiekendief	1	0	1	Baardman	3	0	3
Scholekster	7	0	7	Zwarte Kraai	1	0	1
Kievit	16	0	16	Rietgors	17	0	17

Tabel 4. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in de Heanmar (116,7 ha) in 2009. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

soort	SBB	niet-SBB	totaal	soort	SBB	niet-SBB	totaal
Roerdomp	1	0	1	Grutto	90	12	102
Knobbelzwaan	2	0	2	Tureluur	10	0	10
Bergeend	1	0	1	Veldleeuwerik	13	1	14
Krakeend	17	0	17	Graspieper	29	2	31
Slobeend	23	0	23	Gele Kwikstaart	3	0	3
Kuifeend	5	0	5	Rietzanger	28	0	28
Scholekster	15	3	18	Bosrietzanger	1	0	1
Kievit	50	4	54	Kleine Karekiet	27	5	32
Watersnip	2	0	2	Rietgors	14	1	15

Tabel 5. Vastgestelde soorten en aantallen territoria in de Lytse Wiske (11,9 ha) in 2009. Rode Lijstsoorten zijn vet weergegeven.

soort	aantal	soort	aantal
Krakeend	3	Tureluur	1
Slobeend	2	Graspieper	5
Scholekster	1	Gele Kwikstaart	4
Kievit	3	Rietzanger	3
Grutto	3	Rietgors	2

4.2. Resultaten in relatie tot eerdere karteringen

Warkumer Nijlân en Heanmar werden eerder integraal gekarteerd door SOVON in opdracht van Staatsbosbeheer, te weten in respectievelijk 2002 (Kleefstra 2002) en 1999 (Kleefstra 1999). Om de resultaten van de karteringen te vergelijken is met behulp van Gis gekeken welke overeenkomstige hectares in beide jaren zijn geïnventariseerd en welke aantallen vogels op deze hectares werden vastgesteld. Het deel van het Warkumer Nijlân dat in zowel 2002 als 2007 werd geïnventariseerd betrof 63,0 ha. In de Heanmar zit tussen 1999 en 2009 een verschil in gekarteerd gebied van amper een hectare. Het deel dat in beide jaren integraal werd gekarteerd betreft 117,3 ha.

4.2.1. Warkumer Nijlân 2002-2009

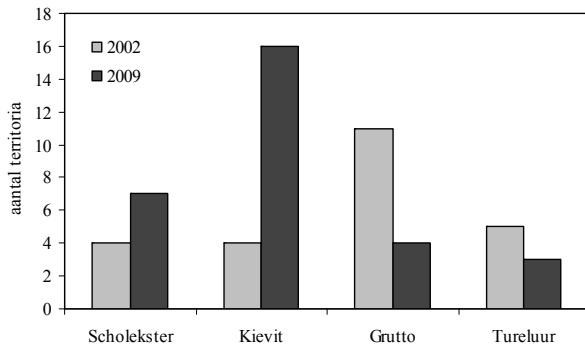
De twee integrale karteringen van het Warkumer Nijlân laten grote verschillen zien (tabel 6). Ten eerste zijn er tien soorten die in 2002 ontbraken, maar waarvan nu wel territoria werden vastgesteld (Dodaars, Fuut, Roerdomp, Nijlgans, Slobeend, Koekoek, Gele Kwikstaart, Heggenmus, Zwartkop en Zwarte Kraai. Daar staat tegenover dat Waterral, Veldleeuwerik en Bosrietzanger in 2009 niet werden vastgesteld in tegenstelling tot 2002. Grofweg kan worden gezegd dat het gebied rijker aan soorten is geworden.

Een aantal soorten laat een opvallende toename zien. Dat geldt in het bijzonder voor de Grauwe Gans, daarnaast ook voor Kuifeend en Graspieper. Het beeld bij de weidevogels is tweeslachtig. Kievit en Scholekster laten beide een toename zien (figuur 2). Opmerkelijk, omdat beide soorten in Fryslân sterk zijn afgenomen in de periode 1996-2008 (Nijland 2008). Grutto en Tureluur namen beide wel af en de Veldleeuwerik ontbrak zelfs. Wanneer we echter kijken naar lange termijntrends op basis van de gegevens van vrijwilliger Rinnert Foekema (figuur 4) dan wordt het beeld flink genuanceerd. Alle soorten zijn in aantal afgenomen (Scholekster, Tureluur), waarbij de aantallen Kieviten en Grutto's eind jaren negentig een ware 'crash' laten zien en een dieptepunt in het voorjaar van 2002.

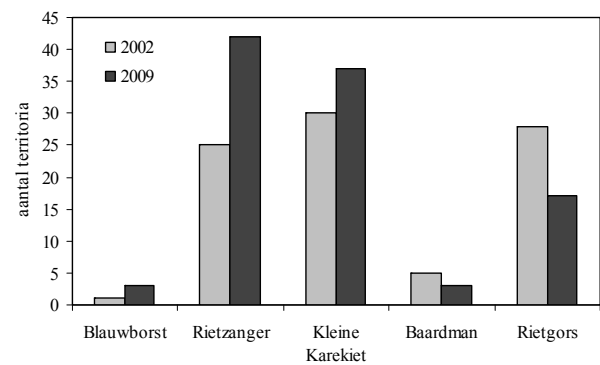
Bij de zangvogels van de rietlanden een tweeslachtig beeld (figuur 3), met een toename in het aantal territoria van Rietzanger en Kleine Karekiet, terwijl Baardman en Rietgors in aantal afnamen.

Tabel 6. Vergelijking tussen de soorten en aantallen territoria in het Warkumer Nijlân in 2002 en 2009.

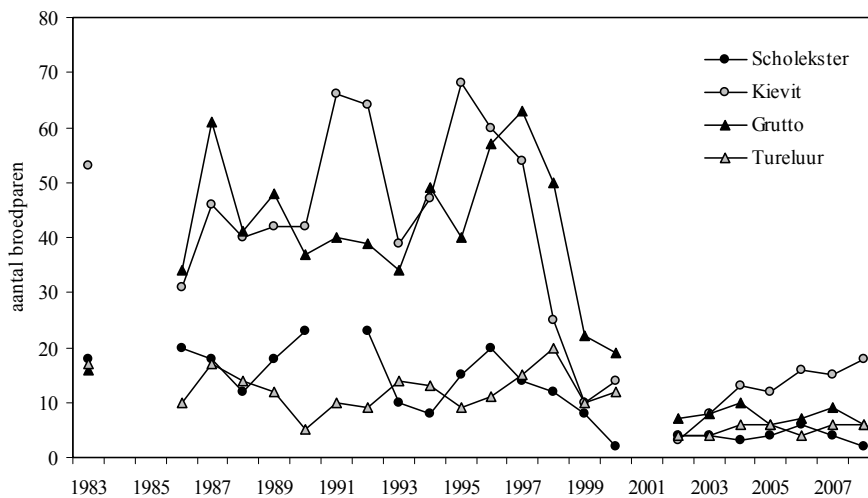
soort	2002	2009	soort	2002	2009
Dodaars	0	1	Tureluur	5	3
Fuut	0	5	Koekoek	0	1
Roerdomp	0	1	Veldleeuwerik	3	0
Grauwe Gans	1	57	Graspieper	5	8
Nijlgans	0	1	Gele Kwikstaart	0	2
Bergeend	3	2	Heggenmus	0	1
Krakeend	7	9	Blauwborst	1	3
Zomertaling	2	2	Rietzanger	25	42
Slobeend	0	4	Bosrietzanger	1	0
Tafeleend	3	1	Kleine Karekiet	30	37
Kuifeend	2	10	Tuinfluitier	+	1
Bruine Kiekendief	1	1	Zwartkop	0	1
Waterral	1	0	Baardman	5	3
Scholekster	4	7	Ekster	1	0
Kievit	4	16	Zwarte Kraai	0	1
Grutto	11	4	Rietgors	28	17

Figuur 2. Vergelijking in het aantal territoria van algemene weidevogels tijdens de integrale karteringen van het Warkumer Nijlân in 2002 en 2009

Figuur 3. Vergelijking in het aantal territoria van rietzangvogels tijdens de integrale karteringen van het Warkumer Nijlân in 2002 en 2009.

Figuur 4. Lange termijntrends van vier algemene weidevogels in het Warkumer Nijlân in de periode 1983-2008. Aantalsopgaven uit 1984, 1985 en 2001 ontbreken (en voor de Scholekster ook 1991).

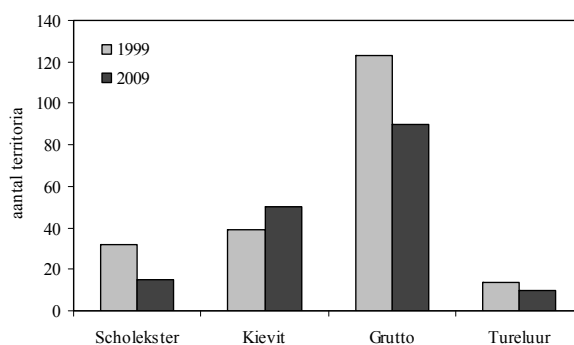
4.2.2. Heanmar 1999-2009

De Heanmar werd ook in 1999 geïnventariseerd door de samensteller van dit rapport, wat een goede vergelijking mogelijk maakt. In tabel 7 staan de resultaten van beide karteringen weergegeven, berekend op het aantal overeenkomstige hectares die in beide jaren integraal werden gekarteerd (117,3 ha).

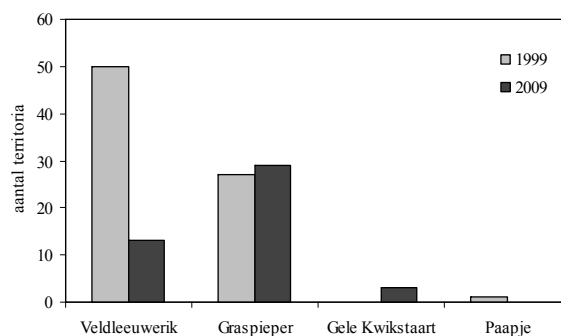
Slechts een handjevol soorten laat een toename zien in de Heanmar. Het gaat om de Krakeend, Kievit en Kleine Karekiet. De toename van de Krakeend is zowel landelijk als provinciaal. Opmerkelijk is de toename van de Kievit (figuur 5). In 1999 bezette de soort vrijwel alleen de oostelijke helft van het gebied en verdwenen paren in de loop van april, waardoor aantallen laag uitpakten (Kleefstra 1999). In 2009 verspreidde de soort zich over het hele gebied. Het aantal territoriale paren nam wel af van 65 op 8 april naar 45 op 7 mei, maar deze terugloop was veel minder sterk dan tien jaar eerder.

Ten opzichte van 1999 waren Roerdomp, Knobbelzwaan en Gele Kwikstaart nieuw, maar daar staat tegenover dat van Zomertaling, Bruine Kiekendief, Torenavalk, Kluut, Wulp, Witte Kwikstaart, Blauwborst, Paapje, Baardman en Zwarte Kraai geen territoria meer werden vastgesteld. Daarmee liep het aantal soorten in tabel 7 terug van 28 naar 21.

Verschillende weidevogels laten een afname zien. Deze is het sterkst bij Veldleeuwerik (-74%, figuur 6), Watersnip (-67%) en Scholekster (53%). De terugloop in het aantal Grutto's (-27%) en Tureluurs (-29%) komt verhoudingsgewijs overeen. Voor deze beide soorten is de achteruitgang in de Heanmar iets lichter dan provinciaal in dezelfde periode is vastgesteld (Nijland 2009).

Figuur 5. Vergelijking in het aantal territoria van algemene weidevogels tijdens de integrale karteringen van de Heanmar in 1999 en 2009.

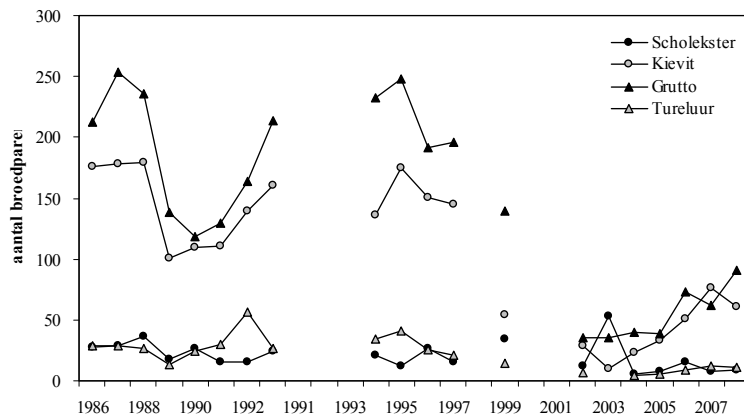
Figuur 6. Vergelijking in het aantal territoria van enkele weidezangvogels tijdens de integrale karteringen van de Heanmar in 1999 en 2009.

Tabel 7. Vergelijking tussen de soorten en aantallen territoria in de Heanmar in 1999 en 2009.

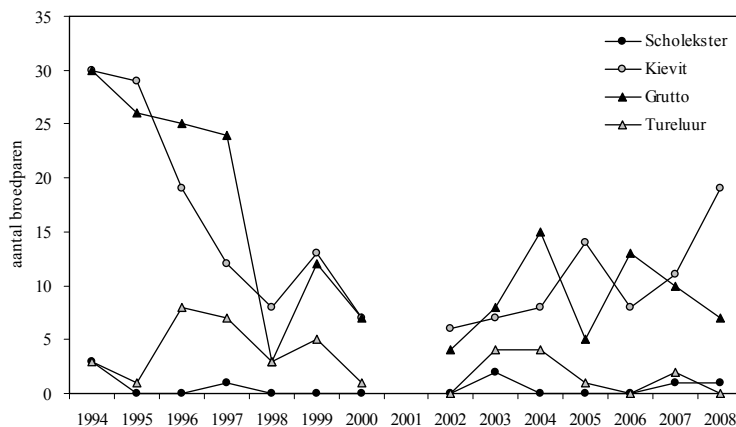
soort	1999	2009	soort	1999	2009
Roerdomp	0	1	Grutto	123	90
Knobbelzwaan	0	2	Wulp	1	0
Bergeend	2	1	Tureluur	14	10
Krakeend	9	17	Veldleeuwerik	50	13
Wilde Eend	57	+	Graspieper	27	29
Soepeend	8	+	Gele Kwikstaart	0	3
Zomertaling	1	0	Witte Kwikstaart	1	0
Slobeend	25	23	Blauwborst	1	0
Kuifeend	6	5	Paapje	1	0
Bruine Kiekendief	1	0	Rietzanger	22	28
Torenavalk	1	0	Bosrietzanger	1	1
Meerkoet	9	+	Kleine Karekiet	14	27
Scholekster	32	15	Baardman	1	0
Kluut	1	0	Zwarte Kraai	1	0
Kievit	39	50	Rietgors	18	14
Watersnip	6	2			

Opmerkelijk is dat de lange termijngegevens van de Heanmar een opvallende overeenkomst laten zien met die van het Warkumer Nijlân en ook die van Lytse Wiske (figuur 8). Opgemerkt moet worden dat het hier geen BMP-gegevens betreffen, maar nestvondsten in combinatie met een parenschatting gebaseerd op diverse bezoeken gedurende het voorjaar (methodisch hangt het tegen BMP aan).

Evenals in het Warkumer Nijlân laten de algemene weidevogels, in het bijzonder Kievit en Grutto, eind jaren negentig een enorme terugval zien. Hoewel geen onderzoek is gedaan naar de reden van deze terugval wordt geopperd dat de terugval samenviel met de vestiging van de Vos in/nabij de terreinen (S. Bakker, *pers.med.*).

Figuur 7. Lange termijntrends op basis van nesttellingen en parenschattingen van vier algemene weidevogels in de Heanmar in de periode 1986-2008. Aantalsopgaven uit 1991-1993, 1998, 2000 en 2001 ontbreken.

Figuur 8. Lange termijntrends op basis van nesttellingen en parenschattingen van vier algemene weidevogels in Lytse Wiske in de periode 1986-2008. Aantalsopgaven uit 2001 ontbreken.

4.2.3. Lytse Wiske

In het reservaat Lytse Wiske werd niet eerder een integrale basiskartering uitgevoerd. Wel zijn er vogelwachtgegevens (figuur 8), die niet volgens een gestandaardiseerde methode verzameld zijn, maar vrijwel geheel berusten op nesten zoeken. Desondanks is het beeld dat hier uit voortkomt duidelijk. Ook in Lytse Wiske is een forse terugval te zien in het aantal broedparen van met name Kievit en Grutto. De laatste kelderde van 24 paren in 1997 naar slechts 3 paren in 1998.

4.3. Soortbesprekingen

Bij de soortbesprekingen wordt in de kop naast de soortnaam het totale aantal territoria van alle drie reservaten in object Nijlân gezamenlijk weergegeven. Daaronder staan de aantallen opgedeeld naar reservaat. Bij de soortbesprekingen wordt zoveel mogelijk ingegaan op aantalsontwikkelingen, mogelijke oorzaken die daaraan ten grondslag (kunnen) liggen en indien mogelijk naar broedsuccessen.

DODAARS: 1 territorium

Warkumer Nijlân: 1 | Heanmar: 0 | Wiske: 0

Het territorium van de Dodaars in het Warkumer Nijlân berust op de waarneming van een paar op 22 april en een 'hinnikend' mannetje op 7 mei. Vervolgwaarnemingen ontbreken.

ROERDOMP: 2 territoria

Warkumer Nijlân: 1 | Heanmar: 1 | Wiske: 0

Op 23 mei werd zowel in het Warkumer Nijlân als in de Heanmar een roepende Roerdomp gehoord. Beide vogels lieten zich ook horen tijdens de nachtronde op 27 mei. Beide territoria bevonden zich in nat, overjarig riet. Tijdens de kartering in beide gebieden in resp. 2002 en 1999 werd de soort niet vastgesteld.

GRAUWE GANS: 57 territoria

Warkumer Nijlân: 57 | Heanmar: 0 | Wiske: 0

Alleen in het Warkumer Nijlân werd de Grauwe Gans als broedvogel vastgesteld. Terwijl het hier in 2002 nog om één territorium ging, werden nu 57 vastgesteld. Hoeveel hiervan daadwerkelijk een broedpoging hebben ondernomen is onduidelijk. Tijdens de tweede ronde werd van 26 paren vermoed, op basis van territoriaal gedrag, dat ze over een nest beschikten. De rest was aanwezig in kleine groepjes en gaf niet de indruk dat ze over nesten beschikten. Opvallend is dat er geen enkel paar met jongen is waargenomen, ook al is de kans reëel dat paren met jongen direct uit het gebied verstrekken en de IJsselmeerkust (Warkumerwaard) opzoeken als veilig opgroei habitat.

SLOBEEND: 29 territoria

Warkumer Nijlân: 4 | Heanmar: 23 | Wiske: 2

Verdeeld over de drie reservaten werden 29 territoria van de Slobeend vastgesteld, waarvan de meeste in de Heanmar (23 terr.). In vergelijking met 1999, toen de Heanmar 25 territoria telde, heeft de soort knap stand gehouden, terwijl de soort landelijk op de Rode Lijst terecht is gekomen (Hustings *et al.* 2004) en de soort provinciaal sinds halverwege jaren negentig in aantal bijna gehalveerd is (Nijland 2009). De meeste waarnemingen berusten op wakende mannetjes, verspreid door het gebied. Er zijn slechts twee vrouwtjes met jongen gezien

tijdens de laatste twee ronden. Of dit een indicatie is voor een slecht broedsucces is onduidelijk.

SCHOLEKSTER: 23 territoria

Warkumer Nijlân: 7 | Heanmar: 15 | Wiske: 1

Terwijl de soort landelijk en provinciaal diep in de min zit, laten de reservaten in Staatsbosbeheer-object Nijlân een wisselend beeld zien. In het Warkumer Nijlân nam de soort iets toe ten opzichte van 2002 (figuur 2), alhoewel de lange termijntrend een duidelijke afname vertoont (figuur 4). In de Heanmar verdween ten opzichte van de kartering in 1999 53% van de plaatselijke populatie (figuur 5). Een dergelijke afname komt niet uit de vogelwachtgegevens naar voren, mogelijk omdat de soort onderbelicht is gebleven (figuur 7). Hoe succesvol de Scholekster in de Heanmar was, uitgedrukt in broedsucces is zeer de vraag. Het aantal territoriale paren nam af van 18 op 8 april naar 8 op 23 mei. Op die dag werd slechts één paar met jongen waargenomen. Op 18 juni verbleven plots 22 paar in het gebied, grotendeels foeragerend, waarvan slechts drie over jongen beschikten.

KIEVIT: 69 territoria

Warkumer Nijlân: 16 | Heanmar: 50 | Wiske: 3

Zowel Warkumer Nijlân als Heanmar laten ten opzichte van de vorige karteringen in respectievelijk 2002 en 1999 een toename in het aantal Kieviten zien (figuren 2 & 5). Dat stemt positief, maar wanneer gekeken wordt naar langere termijntrends van beide gebieden (figuren 4 & 7) dan werden de vorige karteringen voorafgegaan door een ware crash in het aantal broedparen eind jaren negentig. Er is hooguit sprake van een licht herstel. Eenzelfde crash deed zich voor in Lytse Wiske.

In tabel 8 staat het aantal alarmerende paren met jongen weergegeven. Op basis daarvan lijkt het erop dat minstens de helft van de paren in het Warkumer Nijlân over jongen heeft beschikt. De indruk van de Heanmar was vele malen beter dan in 1999. Paren verdwenen er toen in de loop van het voorjaar en waarnemingen van paren met jongen waren uiterst schaars (Kleefstra 1999). Het aantal van 19 gezinnen op 23 mei is een absoluut minimum. Het verloop in het aantal paren in acht nemende heeft het totale aantal paren met jongen waarschijnlijk boven de dertig gelegen. Dat zou betekenen dat zo'n 60% van de paren over jongen heeft beschikt (uitgaande van een totaal aantal territoria van 54, incl. particulier grasland).

Tabel 8. Alarmerende paren met jongen van Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur in het Warkumer Nijlân (WN) en de Heanmar (HM) tijdens de rondes 2 t/m 5 (22 april, 7 mei, 23 mei en 18 juni) in het voorjaar van 2009.

Ronde	Scholekster		Kievit		Grutto		Tureluur	
	WN	HM	WN	HM	WN	HM	WN	HM
2	0	0	2	0	0	0	0	0
3	0	0	1	8	0	0	0	0
4	1	1	8	19	6	85	1	6
5	1	3	0	6	0	16	0	5

WATERSNIP: 2 territoria

Warkumer Nijlân: 0 | Heanmar: 2 | Wiske: 0

De enige twee territoria die werden vastgesteld bevonden zich in de Heanmar. In de periode 1986-1997 werden hier gemiddeld 31 paren opgevoerd, vermoedelijk als gevolg van een te weinig kritisch intekenen van opgepeste doortrekkers (Kleefstra 1999). In 1999 wees de integrale kartering uit dat het aantal territoria slechts zes betrof. In 2009 werden nog twee territoria vastgesteld op basis van baltsvluchten tijdens de tweede (1 ex.), derde (2 ex.) en vierde (2 ex.) ronde.

In de andere twee reservaten werden geen territoriale Watersnippers opgemerkt. In het Warkumer Nijlân werd de soort voor het laatst in 1991 opgevoerd als broedvogel, in Lytse Wiske was dat in 1997.

GRUTTO: 97 territoria

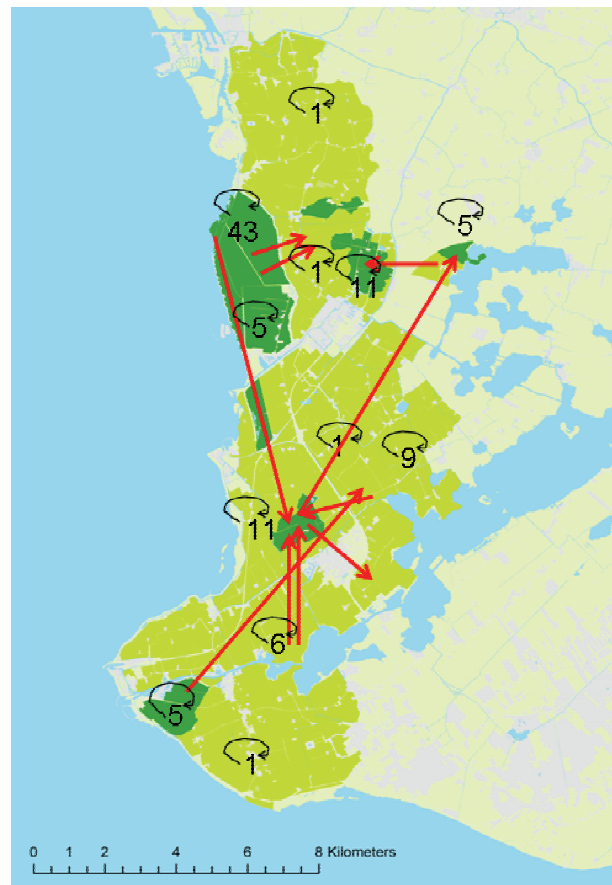
Warkumer Nijlân: 4 | Heanmar: 90 | Wiske: 3

De figuren 4, 7 en 8 laten alle een overeenkomstige trend voor de Grutto in het object Nijlân zien en die spreekt boekdelen. Eind jaren negentig crashten de populaties in alle drie reservaten en bleef er van de hogedichthedenrelatief weinig over. Desondanks kan de Heanmar tot één van de allerbeste gruttogebieden van Fryslân gerekend worden, hetgeen mogelijk meer over de “weidevogelprovincie” Fryslân zegt dan over de Heanmar.

Hoewel in de Heanmar ten opzichte van de kartering in 1999 een afname van 26,8% werd vastgesteld, is de verkregen indruk van het gebied in 2009 vele malen beter. In 1999 liep de oostelijke helft van het gebied al gauw leeg en werden op 19 mei van dat jaar slechts 26 gezinnen waargenomen, terwijl er toen 123 territoria werden vastgesteld, ofwel een percentage van 21,1%. Vergelijk dit aantal met de 85 gezinnen op 23 mei 2009 (tabel 8), terwijl het totale aantal territoria, incl. de particuliere graslanden 102 betrof, ofwel een percentage 83,3%.

Deze positieve indrukken van het broedsucces komen overeen met de indrukken die verkregen worden met het grutto-onderzoek van de Rijksuniversiteit Groningen. In een groot gebied tussen de IJsselmeerkust en het gebied van de meren Oudegaasterbrekken en Fluessen, en wat zich strekt van Makkum tot Mirns, worden Grutto's met kleurringen en broedbiologisch onderzoek op de voet gevolgd. De Heanmar maakt onderdeel uit van dit onderzoek. In 2007 en 2008 werd een

uitkomstpercentage van resp. 34,1% en 73,5% berekend (Kentie *et al.* 2008 & 2009) en in 2009 zou dit ca. 80% bedragen (R. Kentie, *pers.med.*). Op basis van gekleurde, territoriale, volwassen Grutto's lijkt het erop dat de Heanmar in trek is bij Grutto's uit de omgeving. Grutto's die territoria bezetten in omliggend gebied, waaronder de Workumerwaard kozen ervoor een territorium te bezetten in de Heanmar (figuur 9, Kentie *et al.* 2009). Dit alles indiceert dat de Heanmar voor Grutto's een aantrekkelijk gebied lijkt te zijn, maar betekent weinig goeds voor het omringende gebied.

Figuur 9. Verplaatsingen van volwassen Grutto's op basis van waargenomen territoriaal gedrag. Hiervoor zijn alleen de verplaatsingen van 2008 ten opzichte van daarvoor gebruikt. De zwarte getallen zijn de aantallen paartjes die bleven op de plaats waar ze zijn gevangen, de pijlen zijn de verplaatsingen per paar (Kentie *et al.* 2009).

TURELUUR: 14 territoria

Warkumer Nijlân: 3 | Heanmar: 10 | Wiske: 4

Op de lange termijn laat de Tureluur op basis van de gegevens van vrijwilligers in alle reservaten een afname zien (Warkumer Nijlân $R^2=0,3629$, Heanmar $R^2=0,4026$, Lytse Wiske $R^2=0,2581$). In het Warkumer Nijlân en de Heanmar werden ten opzichte van de eerdere karteringen ook kleinere aantallen vastgesteld. In de Heanmar komt de afname redelijk overeen met die van de Grutto (-28,6%). Toch is evenals bij die soort de indruk die van de Tureluurs verkregen werd beter dan in 1999. Toen verdween de soort in de loop van mei uit het gebied en werden paren met jongen amper gezien (Kleefstra 1999). Nu werden tijdens de vierde en vijfde ronde nog aardig wat paren gezien (tabel 8). In het Warkumer Nijlân werden tijdens de kartering in 2002 nimmer paren met jongen gezien (Kleefstra 2002). In 2009 werd slechts één paartje met jongen in het reservaat gezien (tabel 8).

VELDLEEUWERIK: 13 territoria

Warkumer Nijlân: 0 | Heanmar: 13 | Wiske: 0

Hoewel de weidezangers in de gegevens van vrijwilligers onderbelicht blijven, zijn er toch ontwikkelingen uit op te tekenen. In het Warkumer Nijlân werd de soort tot 1996 vrijwel jaarlijks als broedvogel vastgesteld. In Lytse Wiske was dat tot 2004 het geval. De Heanmar – het enige gebied waar de soort nog werd vastgesteld – kelderde het aantal territoria van 50 naar 13. De 50 territoria is nog een afspiegeling van de aantallen die er in de jaren tachtig en negentig voorkwamen (40-65 territoria). De soort kwam toen nog verspreid voor over het hele gebied, maar in 2009 beperkte de verspreiding zich vrijwel geheel tot het westelijke deel. Waarom dat het geval was, valt op basis van enkel anekdotische indrukken in het veld niet te zeggen.

*Nestje van de Graspieper in de Heanmar, 23 april 2009
(foto: Romke Kleefstra)*

5. Evaluatie

In hoofdstuk 4 zijn in de vergelijkingen tussen de karteringen en de verkregen indrukken in het veld in de soortbesprekingen al tal van zaken aan bod gekomen. Hieronder wordt globaal de rode draad weergegeven met betrekking tot de weidevogels in de drie reservaten en moerasvogels in het Warkumer Nijlân en de Heanmar.

5.1. Weidevogels

De gegevens van het Warkumer Nijlân uit 2002 en 2009 laten zien dat het gebied nog van geringe betekenis voor weidevogels is. De terugval in het aantal weidevogels eind jaren negentig lijkt samen te vallen met de vestiging van de Vos in het gebied. Rond het gebied zijn ontwikkelingen ook niet bepaald gunstig. Het gebied ligt als een eilandje ingeklemd tussen de IJsselmeerdijk en agro-industrieel gebied. Eenzelfde verhaal gaat op voor Heanmar en Lytse Wiske, welke beide in het voorjaar als geel-rode en natte bloempotjes in een monotoon groen en droog landschap liggen en waar de stand van weidevogels

eind jaren negentig een gevoelige tik kreeg. Een soort als de Grutto lijkt niet in staat zich nog enigszins te herstellen. Hoewel de Heanmar draagvlak biedt voor hoge dichtheden aan weidevogels, aantallen nog redelijk standhouden (mede als gevolg van immigrerende Grutto's uit de omgeving, figuur 9) en broedsuccessen zowaar voortreffelijk zijn, is een situatie ontstaan die geen stand kan houden. De reservaten zijn te klein, vormen te veel eilandjes om een gezonde gruttopopulatie soelaas te bieden. Schroeder *et al.* (2009) beschrijven klip en klaar wat voor maatregelen nodig zijn om weidevogels in de regio een kans te bieden, om de productiviteit te verhogen, zoals hogere waterpeilen, uitgestelde maaidata e.d. Die maatregelen zijn rond de reservaten hard nodig, want met enkel een paar relatief kleine reservaatjes gaat de Grutto het in Zuidwest-Fryslân niet redden en zijn ook de populaties binnen de reservaatgrenzen gedoemd op te lossen. Daarbij mag opgemerkt worden dat een reservaat als de Heanmar een prachtig voorbeeld is van hoe een goed gruttogebied erbij hoort te liggen.

Sporen van de Vos in de Heanmar: Op de foto links is een versgegraven hol te zien in de dijk bij de plas (8 april 2009) en op de foto rechts een verse keutel in grasland aan het oostelijke toegangspad (6 mei 2009). Foto's: Romke Kleefstra.

5.2. Moerasvogels

Natte zones met rietzomen tekenen het Warkumer Nijlân. Deels is dergelijk habitat ook te vinden in de noordoostpunt van de Heanmar. Voor beide gebieden geldt dat moerasvogels het relatief goed doen. In beide gebieden vestigden zich in 2009 Roerdompen en waren de aantallen territoria van Rietzanger en Kleine Karekiet groter. In het Warkumer Nijlân is

ook het soortenspectrum breder geworden. Voor het gebied werd naar aanleiding van de kartering in 2002 aanbevolen het rietbeheer toe te spitsen op broedvogels van vitale, overjarige (natte) rietzomen door periodiek te maaien en voldoende overjarig riet te laten staan, vooral in de natste delen van het terrein (Kleefstra 2002). Deze aanbeveling is nog steeds actueel, ook al lijkt het erop dat het huidige rietbeheer daar aan voldoet.

*Het centrale pad dat dwars door de Heanmar loopt, 23 mei 2009
(foto: Romke Kleefstra).*

6. Literatuur

ALTENBURG W. & WYMENGA E. 1992. beheersplan voor het natuurreservaat It Nijlân. A&W-rapport 39. Altenburg & Wymenga, Veenwouden.

BIJLSMA R.G. 2007. Trends en broedresultaten van roofvogels in Nederland in 2006. De Takkeling 15 (1): 7-38.

VAN DIJK A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken). SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J., BOELE A., HUSTINGS F., KOFFIJBERG K. & PLATE C.L. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoringrapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

VAN DIJK A.J., HUSTINGS F. & VAN DER WEIDE M. 2004. Handleiding Landelijk Soortonderzoek Broedvogels. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

HUSTINGS F., BORGGREVE C., VAN TURNHOUT C. & THISSEN J. 2004. Basisrapport voor de Rode Lijst volgens Nederlandse en IUCN-criteria. SOVON-onderzoeksrapport 2004/13. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

KENTIE R., HOOIJMEIJER J., BOTH C. & PIERSMA T. 2008. Grutto's in ruimte en tijd. Rapport DK nr. 2008/097. Directie Kennis, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

KENTIE R., HOOIJMEIJER J., BOTH C. & PIERSMA T. 2009. Grutto's in ruimte en tijd. Onderzoeksrapport 2008. Rapport DKI nr. 2009/dk124W. Directie Kennis en Innovatie, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

KLEEFSTRA R. 1999. Broedvogels van de Heanmar in 1999. SOVON-inventarisatierapport 99/21. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

KLEEFSTRA R. 2002. Broedvogels van de Stoenkherne en het Warkumer Nijlân in 2002. SOVON-inventarisatierapport 2002/18. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

NIJLAND F. 2009. Weidevogelmeetnet Friesland, verslag 2008. Publicatie Bureau N, nr. 33. WMF, Leeuwarden.

NIJLAND F. & VAN PAASSEN A. 2007. Instructie Alarmtellingen; tellingen van paren en gezinnen van Scholekster, Kievit, Grutto, Tureluur en Wulp. Uitgave Landschapsbeheer Nederland, Utrechts. Publicatie Bureau N nr. 27, Leeuwarden.

SCHROEDER J., HINSCH M., HOOIJMEIJER J.C.E.W. & PIERSMA T. 2009. Faillissement dreigt voor Nederlandse weidevogelbeleid. De Levende Natuur 110: 333-338.

Bijlage 1. Verspreidingskaarten van integraal gekarteerde broedvogels

Koeien in de Heanmar, 18 juni 2009 (foto: Romke Kleefstra).

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Rijksstraatweg 178
6573 DG Beek-Ubbergen
T (024) 684 81 11
F (024) 684 81 22

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

In het voorjaar van 2009 werden in Staatsbosbeheer-object 'Nijlân' de drie natuurreservaten Warkumer Nijlân, Heanmar en Lytse Wiske integraal gekarteerd op een brede selectie van broedvogels. De reservaten hebben een gezamenlijke oppervlakte van 194,7 ha. Deze ornithologische basiskartering legt de verspreiding en de aantallen van broedvogels vast en geeft inzicht in de aantalsontwikkeling en deels daaraan gerelateerd de effecten van gevoerd beheer. De kartering had tot doel een volledig beeld te krijgen van Rode Lijstsoorten, zeldzame, schaarse en enkele algemene soorten.

In het Warkumer Nijlân werden in het voorjaar van 2009 in totaal 39 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan er 28 integraal werden gekarteerd. Hiervan staan acht op de Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels, te weten Roerdomp, Zomertaling, Slobeend, Grutto, Tureluur, Koekoek, Graspieper en Gele Kwikstaart. In de Heanmar ging het om 23 soorten broedvogels. Hiervan werden 18 gebiedsdekkend geïnventariseerd en komen acht voor op de Rode Lijst, namelijk Roerdomp, Slobeend, Watersnip, Grutto, Tureluur, Veldleeuwerik, Graspieper en Gele Kwikstaart. Lytse Wiske tenslotte was goed voor twaalf soorten broedvogels, waarvan tien soorten integraal gekarteerd werden. In het gebied werden 5 Rode Lijst-soorten vastgesteld (Slobeend, Grutto, Tureluur, Graspieper, Gele Kwikstaart).